

JAROSŁAW CIECHANOWSKI

INSTYTUTY ŚWIECKIE
W ŚWIETLE DOKUMENTÓW
TEOLOGICZNO-PRAWNYCH KOŚCIOŁA

WSTĘP

Pierwszym powszechnym powołaniem jest dążenie każdego chrześcijanina do świętości. Realizacja tego celu dokonuje się na płaszczyźnie indywidualnego, osobistego powołania do życia kapłańskiego, zakonnego czy też życia świeckiego. Stanowią one podstawowe formy życia chrześcijan. Istnieje również forma życia świeckiego konsekrowanego, która jest niejako formą pośrednią pomiędzy życiem świeckim a konsekrowanym.

Wielu pozostając w świecie, odczytuje w sobie wezwanie do życia radami ewangelicznymi, dlatego zobowiązują się przez śluby do ich praktykowania. Taki sposób wypełniania woli Bożej wobec człowieka uważany jest jeszcze w Kościele za nową formę życia chrześcijańskiego. Choć od prawnego usankcjonowania tej formy życia minęło ponad sześćdziesiąt lat, to jeszcze można zauważyć wśród wiernych fragmentaryczną, a nawet brak podstawowej wiedzy na temat instytutów świeckich.

Fundamentalnym impulsem zaistnienia instytutów świeckich jest Konstytucja apostolska Piusa XII *Provida Mater Ecclesia* oraz liczne wypowiedzi papieży Pawła VI i Jana Pawła II. Jednak genezy i rozwoju instytutów świeckich należy szukać w pierwszych wiekach chrześcijaństwa.

Ks. mgr lic. JAROSŁAW CIECHANOWSKI – doktorant w Zakładzie Pedagogiki Pastoralnej Wydziału Teologicznego UMK w Toruniu; adres do korespondencji: ul. Szosa Bydgoska 1a, 87-100 Toruń, e-mail: jaroslaw.ciechanowski@dir.pl

Pozytywne działania polegające na dopracowaniu istniejącej obecnie struktury prawnej, z czym wiązało się pobudzenie świadomości wiernych w niezastąpioną rolę świeckich w życiu Kościoła, zostały podjęte w czasie Soboru Watykańskiego II i pontyfikatu papieża Jana Pawła II. Taka forma życia znalazła swoje kanoniczne standardy w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r. – kan. 710-730¹ oraz w Kodeksie Katolickich Kościołów Wschodnich kan. 563-569².

Istotne cechy instytutów świeckich to nieustanne przenikanie się świeckości i konsekracji oraz wpływającego z tej korelacji apostołstwa. Życie w świecie i dla świata wymaga organizacji czasu oraz odpowiedniego postawienia akcentów w rozwoju życia duchowego, związanego z realizacją ślubów czystości, ubóstwa i posłuszeństwa. Owocem prawidłowego przeżywania świeckości konsekrowanej jest apostołstwo, realizowane w zwyczajnych okolicznościach życia tych, którzy pozostają w świecie, aby w głównej mierze przez świadectwo wynikające z doświadczenia spotkania z Chrystusem przemieniać świat.

I. GENEZA I ROZWÓJ INSTYTUTÓW ŚWIECKICH

1. DO XIX WIEKU

W celu wprowadzenia w temat, należy przedstawić zwięzłą genezę kształtowania się życia konsekrowanego w optyce świeckości.

W pierwszych wspólnotach chrześcijańskich osobami świeckimi poświęconymi Bogu były dziewice i asceci. „Pierwsi Ojcowie Kościoła zaświadcniają, że już od pierwszych lat istnienia Kościoła wiele osób (dziewice, asceci, celibatariusze) podejmowało formę życia stawiającą sobie większe wymagania. Mówią o tym Hermas, Polikarp, Klemens Aleksandryjski, Hipolit, Orygenes i wielu innych”³.

Od czasów prześladowań wiele osób rozpoczyna życie całkowicie poświęcone Bogu przez życie w samotności, tzw. życie anachoreckie – pustelnicze,

¹ Por. L. H o l l a n d, *Secular Institutes*, [w:] *New Commentary on the Code of Canon Law*, red. J. Beal, J. Coriden, T. Green, New York 2000, s. 878-891.

² Por. Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, Lublin 2002, s. 385-387.

³ E. G a m b a r i, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, Kraków 1998, s. 67.

rozwijające się w III i IV wieku⁴. Część pustelników pielęgnowała tzw. życie cenobityczne, inni natomiast wybrali formę pośrednią, łącząc pustelnię z życiem klasztorным, gdzie czerpie początek życie monastyczne, którego krzewicielem był św. Benedykt, a jego *Reguła* stała się wzorcem dla zakonów.

Rozwijające się w VIII wieku wspólnotowe formy życia, zakonów rycerskich, szpitalnych itd. sprawiły, że zakony zostały przyjęte za oficjalne formy życia w Kościele i objęte ogólnym prawem, określającym profesję zakonną jako troistość ślubów: czystości, ubóstwa i posłuszeństwa⁵.

W średniowieczu obok życia zakonnego w wielu formach rozwijało się życie świeckie oddane Bogu. Zazwyczaj obejmowało indywidualne osoby, tzw. rekluzów, bądź wspólnoty, jak begardzi i beginki pochodzące z Flandrii. Kościół roztaczał nad tą formą swą opiekę duszpasterską, lecz odmówił przynależności do określonego już wtedy „stanu doskonałości”. Część wspólnot w Belgii przetrwała do dnia dzisiejszego, obecnie zostały zaliczone do instytutów świeckich⁶.

Na przełomie XIV i XV wieku na skutek oddziaływania humanizmu powstał w Niderlandach nurt religijny zwany *devotio moderna*. Były to wspólnoty gromadzące kapłanów i świeckich, którzy pragnęli nawiązać do życia pierwotnego Kościoła, a „swoją tożsamość określali: *non sumus religiosi, sed in seculo religiose vivere nitimur et volumus* (nie jesteśmy zakonnikami, ale chcemy i usiłujemy żyć w świecie jak zakonnicy)”⁷. Ideę całkowitego poświęcenia się Bogu przez jednoczesne życie w świecie kultywowała Aniela Merici, która utworzyła Towarzystwo św. Urszuli w Brescii, kanonicznie erygowane w 1535 r. przez ordynariusza miejsca i w 1536 r. pozytywnie przyjęte przez Pawła III. Członkinie owego Towarzystwa składały przyrzeczenia rad ewangelicznych, lecz mieszkały w swych rodzinnych domach i poświęcały się pracy wychowawczej i charytatywnej⁸.

Po śmierci Anieli Merici Towarzystwo św. Urszuli zostało, bullą *Regimini Universalis Ecclesiae* z 9 czerwca 1544 r., zaliczone do formy życia kon-

⁴ Z tego ruchu wyłoniło się życie zakonne, włączone na stałe w strukturę Kościoła jako „stan doskonałości”, a Kościół roztoczył nad nim szczególnie troskliwą opiekę. J. Z b i c i a k, *Świeckie życie konsekrowane*, AK 459 (1985), s. 203.

⁵ Por. G a m b a r i, *Życie zakonne*, s. 69.

⁶ Por. Z b i c i a k, *Świeckie życie konsekrowane*, s. 203.

⁷ Tamże.

⁸ Bardziej szczegółowe informacje na temat działalności Anieli Merici można znaleźć w: M.B. W e r n e r, *Św. Aniela Merici w świetle swych Pism*, Poznań 1958.

sekrowanego, którego członkinie pozostają w świecie. Stowarzyszenie to w wiekach następnych zostało zdecydowanie skierowane przez ówczesne władze Kościoła do formy konwentalnej: z pierwotnego Towarzystwa św. Urszuli Merici powstało wiele form życia zakonnego⁹. Jedyne wspólnota zwana anielankami zachowała swój charakter świecki, przetrwała do czasów współczesnych i została zaliczona do instytutów świeckich¹⁰. Obecnie Stowarzyszenie św. Urszuli po powrocie do założeń fundatorki przyjęło postać instytutu świeckiego.

We Francji w okresie gorącego czasu rewolucji jezuita o. Piotr Clorivière zainicjował *Société des Prêtres du Coeur de Jésus*, wspólnotę Kapłanów Serca Jezusowego, której celem było głębsze przeżywanie konsekracji kapłańskiej przez życie radami ewangelicznymi. Wspólnota kapłanów przetrwała do dnia dzisiejszego i stanowi instytut kapłański GEM (*Groupe Evangile et Mission*). O. Clorivière założył również wspólnotę żeńską *Société des Filles du Coeur Immaculé de Marie*. Kobiety z tej wspólnoty składały profesję rad ewangelicznych, nie nosiły habitów i nie prowadziły życia wspólnego, natomiast działały apostołsko w środowisku ludzi świeckich. Tak jak wiele podobnych wspólnot, również i ta na swej drodze napotkała przeszkodę ze strony prawa kościelnego, które uznawało tylko zakony ścisłe, a od 1900 r. i zgromadzenia o ślubach prostych.

W Polsce, sto lat później, bł. o. Honorat Koźmiński, w czasach prześladowania Kościoła przez zaborców, stworzył szesnaście zgromadzeń bezhabitowych. Takie rozwiązanie pozwalało zachować anonimowość względem środowiska i władz państw zaborczych. W ten sposób apostołstwo nie polegało na oddziaływaniu instytucjonalnym, lecz na świadectwie życia osób poświęconych Bogu. Niestety, uchwała Konferencji Episkopatu Królestwa z 1907 r. pozbawiła zgromadzenie honorackie pierwotnej postaci, włączając osoby życia wspólnego do zgromadzeń zakonnych, a osoby tzw. zjednoczone odłączono od zgromadzeń i zaliczono do kół tercjarskich działających przy parafiach. Rozwiązanie to odsunęło kilka tysięcy osób od wspólnot, u których się formowały, oraz zabrało możliwość aktywnej pracy apostołskiej¹¹.

⁹ Por. G. R o c c a *Compagnia di sant' Orsola, Figlie di sant' Angela Merici*, [w:] *Dizionario degli istituti di perfezione*, vol. II, Roma 1975, kol. 1362-1364.

¹⁰ L. M o r o s i n i M o n t e v e c c h i, S. S e r n a g i o t t o d i C a s a - v e c c h i a, *Zwięzła historia Instytutów świeckich*, Kraków 1992, s. 14.

¹¹ Por. Z b i c i a k, *Świeckie życie konsekrowane*, s. 204.

2. PRÓBY STWORZENIA STOWARZYSZEŃ LUDZI ŚWIECKICH NA PRZEŁOMIE XIX I XX WIEKU

Kościół Europy Zachodniej podjął próby stowarzyszenia ludzi świeckich oddanych na służbę Bogu i Kościołowi. Były one wynikiem i odpowiedzią na zachodzące przemiany społeczne, gospodarcze i polityczne, które już od połowy XVII wieku oddziaływały na chrześcijaństwo, wprowadzając kryzys instytucji i wartości wcześniej niepodważalnych. Również trwające od XVIII wieku prześladowania i kasaty zakonów stwarzały konieczność pozostawienia tradycyjnego życia zakonnego i rozpoczęcia nowego¹². Wszystkie te czynniki sprawiły, że powstała widoczna potrzeba dawania świadectwa wiary oraz skutecznej działalności apostołskiej ludzi świeckich. W takim kontekście wiele osób świeckich zaczęło dążyć do pogłębienia swego życia religijnego. Na tym podłożu powstawały różnego rodzaju wspólnoty wykorzystujące nowe metody apostołstwa, by dotrzeć wszędzie tam, gdzie oddziaływanie stanu zakonnego było niemożliwe¹³.

W ten sposób Kościół stanął przed potrzebą określenia i wskazania miejsca nowym wspólnotom, które przez radykalne, bezhabitowe życie w świecie zanosiły ducha Ewangelii do wielu miejsc ówczesnego świata¹⁴. Odpowiadając na potrzebę, papież Leon XIII 11 sierpnia 1889 r. zatwierdził dekret Świętej Kongregacji Biskupów i Zakonników o nazwie *Ecclesia Catholica*¹⁵. Dokument ten przedstawiał wypracowane normy, dające możliwość akceptacji wspólnot, których członkowie pozostawali w świecie, nie odróżniając się zewnętrznie od ludzi świeckich. Dekret takie grono osób zaliczał do stowarzyszeń pobożnych, nad którymi pieczę sprawował biskup diecezji.

Leon XIII, odpowiadając na pragnienia zarówno świeckich, jak i kapłanów, konstytucją *Conditae a Christo* z 8 grudnia 1900 r. utworzył obok zakonów nowe rodziny życia konsekrowanego, nazywane zgromadzeniami zakonnymi, które kodeks z 1917 r. umieścił w dziale poświęconym zakonom.

Niebawem zaczęły również powstawać wspólnoty, które wyraźnie wykraczały poza prawne granice wspomnianych stowarzyszeń pobożnych. Tak też na początku XX wieku w Paryżu narodziły się wspólnoty *Groupements Notre*

¹² Por. J.R. B a r, J. K a ł o w s k i, *Prawo o instytucjach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985, s. 196.

¹³ Por. G a m b a r i, *Życie zakonne*, s. 74.

¹⁴ Por. tamże, s. 75.

¹⁵ AAS 23(1989), s. 632.

Dame du Travail, założone przez ojca Eymieu, w Hiszpanii Instytut Terezański i Opus Dei, założone przez bł. Josemarię Escriva de Balaguera, w Mediolanie Misjonarki Królewskośći Chrystusa, zainicjowane przez o. Edwarda Augustyna Gemellego, rektora Katolickiego Uniwersytetu w Mediolanie, nieco później, bo w 1937 r. we Francji – instytut Caritas Christi, którego współzałożycielami byli Julietta Molland i dominikanin o. Józef Maria Perrin¹⁶.

Wspólnoty te coraz bardziej wiązały się z życiem Kościoła, od którego też oczekiwały akceptacji takiej formy życia konsekrowanego. Często jednak spotykały się z dystansem członków Kościoła hierarchicznego, których postawa niewątpliwie znajduje usprawiedliwienie w tym, iż „ich doświadczenie było jeszcze zbyt świeże, a przede wszystkim powołanie i sposób przeżywania go przez pionierów i założycieli, świadectwo zaś wyrażające się przez fakt gromadzenia się wokół nich osób, było jeszcze zbyt nowe. Podobna nowość nie mogła być wzięta pod uwagę przez przyjętą eklezjologię i wypływającą z niej teologię stanów życia”¹⁷.

Kodeks Prawa Kanonicznego Pio-Benedyktyński z 1917 r. odwołał się do istniejącej eklezjologii, wyodrębniając trzy kategorie osób w Kościele: duchownych, zakonników i świeckich – can. 107 i 948¹⁸. Kodeks zajmował się różnymi rodzajami pobożnych zrzeszeń i stowarzyszeń ludzi świeckich, jednak profesja rad ewangelicznych wciąż była wyłącznym prawem zakonów. Ówczesne prawo kanoniczne tworzyło przeszkodę wręcz nie do pokonania dla pragnących żyć w świecie radykalizmem ewangelicznym. Świeckość i konsekracja dla wielu jeszcze ludzi wykluczały się, natomiast w instytutach świeckich te dwie rzeczywistości stanowią fundament tej formy życia.

Niektóre z przyszłych instytutów przyjmowały formę zakonną, związaną często z obecnością wśród nich członków zewnętrznych, żyjących w świecie, bez zewnętrznego znaku przynależności do Chrystusa, jakim jest strój zakonny. W ten sposób powstały organizacje stanowiące Trzeci Zakon. Inne stawały się stowarzyszeniami, prowadzącymi życie wspólne, jeszcze inne nie

¹⁶ Informacje na temat istniejących instytutów można znaleźć w: M. P i o t r o w i c z, *W sercu świata*, Kraków 1999.

¹⁷ A. O b e r t i, *Instytuty świeckie w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, AK 460 (1985), s. 296.

¹⁸ „Ex divina institutione sunt Ecclesia clerici a laicis distincti... utriusque autem possunt esse religiosi” (can. 107); „Ordo ex Christi institutione clericos a laicis in Ecclesia distinguit ad fidelium regimen et cultus divini ministerium” (can. 948).

przyjmowały żadnej z form realizacji rad ewangelicznych przyjętych przez prawo, pozostając w sytuacji niewyjaśnionej¹⁹.

Świadomy takiego stanu rzeczy papież Pius XI od 1924 r. polecał założycielom niektórych ówczesnych stowarzyszeń, aby pozostawili alternatywny sposób życia w Kościele i zaczęli się starać o zatwierdzenie przez Stolicę Apostolską ich nowej formy życia.

Pius XI na prośbę zaprzyjaźnionego z nim o. Augustyna Gemellego, jednego z promotorów nowego rodzaju służby, zezwolił na zwołanie w Szwajcarii w San Gallo w maju 1938 r. kongresu przełożonych i założycieli zrzeszeń ludzi świeckich poświęconych Bogu. Wspólnie postanowiono rozpocząć starania o prawne zatwierdzenie przez Stolicę Apostolską tego rodzaju stowarzyszeń wraz z ich działalnością apostolską. Sprawą oczywistą był fakt, że Rzym podejmie głębokie studia nad nową formą życia radami ewangelicznymi w świecie. Dlatego przygotowano, na spotkaniu w San Gallo, memoriał²⁰, zawierający doktrynę przyszłych instytutów świeckich. Pismo skierowano do Kongregacji Soboru, kompetentnej w sprawach stowarzyszeń świeckich i złożono je w 1939 r. na ręce papieża Piusa XII.

Niestety, w listopadzie tego samego roku Święte Oficjum przysłało nakaz wycofania Memoriału²¹, tzw. *Szkicu historyczno-prawniczno-kanonicznego o stowarzyszeniach ludzi świeckich poświęconych Bogu wśród świata*. Taki przebieg sprawy ojciec Gemelli przyjął z pokorą, mając świadomość, że każda nowość w Kościele, jak powiedział później kardynał Ildebrando Antoniutti na Międzynarodowym Spotkaniu Instytutów Świeckich w 1970 r., „budzi z jednej strony nadzieję i entuzjazm, a z drugiej strony wywołuje zastrzeżenia i nieufność”²².

Papież Pius XII nieusatisfakcjonowany podjętym rozwiązaniem, polecił w 1941 r. Kongregacji Świętego Oficjum, Kongregacji Soborowej i Kongre-

¹⁹ Por. M. A l b e r t i n i, *Istituti secolari*, [w:] *Dizionario degli istituti di perfezione*, vol. V, Roma 1978, kol. 107.

²⁰ Por. A. O b e r t i, *Gli Istituti Secolari nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, [w:] *Lo stato giuridico dei Consacrati per la professione dei consigli evangelici*, Vaticano 1985, s. 172; B a r, K a ł o w s k i, *Prawo o instytutach*, s. 197.

²¹ Por. J. K w i a t k o w s k i, *Instytuty świeckie w świetle historii*, „Questiones Selectae” 3 (1996), s. 87.

²² I. A n t o n i u t t i, *Przemówienie na otwarcie Międzynarodowego Kongresu Instytutów Świeckich*, [w:] *Święta Kongregacja dla Zakonów i Instytutów Świeckich, Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium Kościoła*, Roma 1975, s. 77-95.

gacji dla spraw Zakonów²³ dokładne zbadanie problemów dotyczących instytutów świeckich.

3. *PROVIDA MATER ECCLESIA*
DECYDUJĄCYM KROKIEM
W ZAISTNIENIU NOWEGO „STANU DOSKONAŁOŚCI”

Prawidłowość powstawania różnych wspólnot, stowarzyszeń, instytutów dostrzegł już Pius XI, który w swoim Liście apostolskim *Unigenitus Dei Filius* z 19 marca 1924 r. stwierdził, iż tak zwykle bywa, gdy trzeba zaradzić jakimś potrzebom, dzięki opatrności Boskiej powstają i rozwijają się instytuty życia religijnego²⁴.

Owocem pracy nad absorbującym problemem instytutów świeckich wymienionych kongregacji, prowadzonej głównie pod kierownictwem sekretarza o. Arkadiusza Larraony, było ukazanie się w marcu 1947 r. konstytucji apostolskiej *Provida Mater Ecclesia*²⁵ z datą 2 lutego 1947 r. Według niej instytuty świeckie są to: „Stowarzyszenia kapłanów lub świeckich, których członkowie w celu dążenia do doskonałości chrześcijańskiej i całkowitego oddania się apostołstwu składają profesję praktykowania w życiu świeckim rad ewangelicznych, dla wyraźnego odróżnienia od innych stowarzyszeń wiernych [...] otrzymują nazwę Instytutów lub Instytutów świeckich”²⁶. Konstytucja jest prawnym aktem kościelnym, dającym miejsce nowym formom życia konsekrowanego o nazwie instytuty świeckie²⁷.

Papież po ukazaniu boskiego pochodzenia stanów doskonałości, sprecyzował tożsamość wspólnot pragnących żyć w świecie konsekracją. Są nimi: dążenie do doskonałości, profesja rad ewangelicznych, apostołstwo, wspólnotowość życia, jednak bez konieczności wspólnego zamieszkania. Dwadzieścia pięć lat po ukazaniu się tego dokumentu papież Paweł VI w przemówieniu jubileuszowym mówi, że to „prawdziwa magna carta Instytutów świec-

²³ Kongregacja do spraw Zakonów za przyczyną papieża Pawła VI została przemianowana w 1967 r. na Świętą Kongregację Zakonów i Instytutów Świeckich, a następnie w 1988 r. na Kongregację Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostolskiego.

²⁴ Por. AAS 16(1924), s. 134.

²⁵ *Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium*, s.13-30.

²⁶ *Provida Mater Ecclesia*, art. I.

²⁷ Powołanie do istnienia w formie prawnej nowego sposobu życia konsekrowanego, dokonało się poza Kodeksem Prawa Kanonicznego promulgowanego w 1917 r. Dopiero nowy Kodeks Jana Pawła II, ogłoszony w 1983 r., zawiera kwestie instytutów świeckich.

kich, które były stopniowo przygotowywane uprzedzającym działaniem Ducha Świętego”²⁸.

Instytuty obdarzone „szczególnym powołaniem” pozostają wśród świata, aby przez swoją obecność odnowić chrześcijaństwo rodzin, miejsc pracy, całego środowiska. Niemniej jednak konstytucja również traktuje pojawienie się instytutów jako opatrnościowe „oddawanie się z większą swobodą obowiązkom miłości, do których w obecnych czasach rodziny zakonne mają niemożliwy lub bardzo trudny dostęp”²⁹. Konstytucja więc stwierdza, że instytuty są sposobem uzupełnienia apostołstwa kapłańskiego i zakonnego, co jest wyraźnym przykładem na to, że tak do końca jeszcze nie zrozumiano istoty i posłannictwa instytutów świeckich.

Również, jeżeli chodzi o sposób życia członków nowego stanu doskonałości, odnosi się wrażenie, studiując szczególnie dołączony do konstytucji dokument *Lex peculiaris*, że brakuje określenia specyfiki, jak i miejsca działania instytutów w świecie. Oczywiście mówi się, że instytuty świeckie „według prawa i z reguły nie są i nie mogą być nazywane zakonami ani Stowarzyszeniami życia wspólnego”³⁰, co sugeruje odrębność i różność od tych form. I tak rzeczywiście jest, kiedy dokument mówi o tym, że „nie wymaga się od wszystkich członków życia wspólnego”³¹, zapomina jednak wspomnieć, że członkowie mogą żyć we własnych rodzinach, w swoim środowisku społecznym i zawodowym.

Rozstrzygnięcia prawne Piusa XII dostrzegają również potrzebę posiadania przez instytuty choćby jednego lub kilku domów³², po to, aby mogli w nim zamieszkać przełożeni główni, co jakiś czas mogły się odbywać spotkania formacyjne członków, oraz aby członkowie chorzy lub w podeszłym wieku mieli gdzie się zatrzymać.

Sprawa realizacji poszczególnych rad ewangelicznych została przedstawiona dość ogólnikowo³³, z zabarwieniem realizacji zakonnej bez „żadnej

²⁸ P a w e ł VI, *Z okazji 25 rocznicy wydania Konstytucji apostolskiej Prowida Mater Ecclesia*, [w:] *Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium*, s. 56.

²⁹ Tamże.

³⁰ *Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium*. Ogólne normy prawne odnośnie do instytutów świeckich, art. II, § 1°.

³¹ Tamże, art. I, § 1.

³² Zob. tamże, art. III § 4.

³³ Por. tamże, art. III.

wzmianki o specyficznej działalności świeckiej we własnym środowisku społecznym, zawodowym i o jego osobistej odpowiedzialności”³⁴.

Wszystkie niejasności i niedopowiedzenia, jakie napotkali członkowie stowarzyszeń w tekście konstytucji, sprawiły, iż zaczęły im towarzyszyć uczucia niepewności, z których rodziły się pytania: Czy to tylko odpowiednia forma? Czy nie zostać lepiej w stowarzyszeniach, o których mówi *Lex peculiaris*³⁵. Taki stan rzeczy sprawił, „że tylko niektóre Stowarzyszenia świeckich poświęconych Bogu prosiły o zatwierdzenie ich jako Instytuty świeckie”³⁶. Wiele takich zgromadzeń, lękając się o swoje życie świeckie, postanowiło nie zmieniać dotychczasowej formy służby Bogu. Wieść o braku zaufania, jak i nieusatisfakcjonowaniu wielu członków stowarzyszeń, trafiła do papieża Piusa XII, który zdumiony taką reakcją, po ukazaniu się ostatniego z jego dokumentów rozpoczął starania w kierunku rozwiązania trudnej sytuacji.

Trzeba jednak przyznać, że razem z *Provida Mater Ecclesia* „dokonał się prawdziwy podbój albo «rewolucja», która wydaje się dziś całkiem naturalna. Rzeczywiście, Pius XII rozszerzył i zezwolił członkom instytutów świeckich, świeckim i kapłanom diecezjalnym na specjalną konsekrację przez profesję rad ewangelicznych, pozostając we własnym stanie życia. [...] Wraz z ukazaniem się *Provida Mater* osłabiło się utożsamienie stanu doskonałości z życiem zakonnym”³⁷.

Patrząc dzisiaj z perspektywy czasu, możemy stwierdzić, że ukazanie się *Provida Mater* rozpoczęło proces rozwoju teologii laikatu, który swój moment kulminacyjny osiągnął w trakcie i po Soborze Watykańskim II.

4. MOTU PROPRIO *PRIMO FELICITER* POGŁĘBIENIEM I DOPOWIEDZENIEM *PROVIDA MATER ECCLESIA*

Dnia 12 marca 1948 r., czyli w rok po ukazaniu się *Provida Mater Ecclesia*, Pius XII wydał dokument Motu proprio *Primo feliciter*³⁸, w którym wyłożył dokładnie doktrynę instytutów świeckich. *Primo feliciter* wykazuje

³⁴ Morosini Montevocchi, Sernagiotto di Casavecchia, *Związła historia*, s. 23.

³⁵ Zob. *Provida Mater Ecclesia*, art. IV § 2.

³⁶ J. Świerzyńska, *Instytuty Świeckie – dzieje i stan aktualny*, „Anamnesis” 23 (2000), s. 31.

³⁷ J.J. Dorrnsoro, *Pięćdziesięciolecie Provida Mater. Wypowiedzi do członków instytutów świeckich* (Biblioteka KKIŚ), Warszawa–Katowice 1998, z. 8, s. 38.

³⁸ AAS 40(1948), s. 283-286; *Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium*, s. 31-36.

większe zainteresowanie teologią instytutów, gdyż daje się zauważyć, że „ton i akcent są przesunięte ku świeckości i oczywiście nie w tym sensie, że ta świeckość byłaby uważana za ważniejszą od konsekracji, lecz w sensie, że została wyraźnie określona jako element istotny, «racja istnienia» Instytutów świeckich”³⁹.

Podjmując wyzwanie głębokiej interpretacji istoty instytutów świeckich, dokument łączy ściśle konsekrację i apostołstwo⁴⁰. Środowisko społeczne, rodzinne, zawodowe, okoliczności, „pozostawanie w świecie z rozporządzenia Bożego” po to, aby być „światłem, które w ciemności świeci i nie gaśnie, odrobiną dobrego zaczynu, który działa wszędzie i zawsze, przenika wszystkie środowiska i wszelkimi sposobami, słowem i przykładem usiłuje wszędzie dotrzeć tak, aby zaczyn Ewangelii ogarnął całe ciało i wszystko przemieniło się w Chrystusie”⁴¹.

Elementy życia osoby świeckiej zarówno konstytuują tożsamość życia laikatu, jak też są środkami działania apostołskiego, które „powinno być wiernie pełnione nie tylko w świecie, ale także niejako za pomocą środków tego świata, to znaczy przez pracę zawodową i różne formy świeckiej działalności, w miejscach i okolicznościach, odpowiadającym warunkom świeckim”⁴².

Primo feliciter wręcz nakłada obowiązek podtrzymywania tego wszystkiego, co świeckie, oczywiście, jeśli nie przeciwstawia się to konsekracji⁴³. Również w tym miejscu Pius XII potwierdza autentyczność tej konsekracji, mówiąc, że „nie należy niczego ujmować z pełnej profesji doskonałości chrześcijańskiej, opartej mocno na radach ewangelicznych i prawdziwie zakonnej w swojej istocie”⁴⁴.

5. CUM SANCTISSIMUS KOMENTARZEM KWESTII PRAWNEJ

Kilka dni po ukazaniu się *Primo feliciter*, Święta Kongregacja do spraw Zakonów wydała 19 marca dokument *Cum sanctissimus*⁴⁵. Pismo to było

³⁹ Morosini Montevocchi, Sernagiotto di Casavecchia, *Związała historia*, s. 24.

⁴⁰ Zob. Motu proprio *Primo feliciter*, II.

⁴¹ Tamże, wstęp.

⁴² Tamże, II.

⁴³ Por. tamże.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ AAS 40(1948), s. 293-297; *Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium*, s. 37-45.

oficjalnym sposobem skomentowania wszelkich dyrektyw dotyczących instytutów, a przede wszystkim całej procedury ich zatwierdzenia. Kompetentną władzą mianowaną przez Ojca świętego w sprawie instytutów była Kongregacja do spraw Zakonów, która otrzymała wszelkie „potrzebne i konieczne pełnomocnictwa”⁴⁶ do realizacji tego, o czym mówiła konstytucja. Kongregacja odpowiadając na zadanie, jakie zostało jej postawione, „zdecydowała się zebrać i ogłosić w formie instrukcji starannie uporządkowane przepisy, które słusznie należy uznać za podstawowe, jeśli się chce od początku we właściwy sposób tworzyć i organizować Instytuty świeckie”⁴⁷. I tak wszelkie stowarzyszenia, o których mówi *Provida Mater Ecclesia*, a które posiadają „wszystkie razem i każdy z elementów [...] wskazane i przedstawione jako konieczne i konstytutywne”, pragnące przybrać postać instytutów, powinny zostać zatwierdzone i kanonicznie erygowane przez biskupa, po wcześniejszym przedstawieniu dokumentów i konsultacji z Kongregacją⁴⁸. Natomiast stowarzyszenia uznane za „niedostatecznie rozwinięte” oraz powstające „z dnia na dzień”, „mają być poddane pod kierownictwo i ojcowską opiekę władzy diecezjalnej, która wypróbuje ich działalność, najpierw jako zwykłych Stowarzyszeń”⁴⁹.

Zaprezentowana instrukcja w punkcie 7° podaje kryteria, według których kompetentna władza może stwierdzić, „czy natura danego Stowarzyszenia odpowiada rzeczywistości temu, czym powinien być Instytut świecki”⁵⁰. Na pierwszym miejscu należy zwrócić uwagę na to: „[Czy] realizują rzeczywistość i zdecydowanie trzy rady ewangeliczne [...]? Czy unika się tego, co nie byłoby zgodne z naturą i celem Instytutów świeckich [...]? Czy i z jakiego tytułu Stowarzyszenie rzeczywistości posiada lub stara się posiadać wspólne domy wymagane przez konstytucje [...]? W końcu, czy więzy członków w ścisłym tego słowa znaczeniu, ze Stowarzyszeniem są stałe, wzajemne i pełne [...]”⁵¹. Analizując punkt 7° tejże instrukcji, dowiadujemy się o możliwości posiadania przez instytuty, oprócz członków w „sensie ścisłym”, także człon-

⁴⁶ Zob. *Cum sanctissimus*, wstęp, [w:] *Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium*, s. 37-45.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Por. tamże, 1°-4° i 11°.

⁴⁹ Tamże, 5° i 6°.

⁵⁰ Jak w przypadku poprzednich dokumentów, zjawisko powoływania się na autorytet stanu zakonnego występuje w *Cum sanctissimus* 7°.

⁵¹ Tamże, 7°, a, b, c, d.

ków w „sensie szerszym”⁵². Obecnie członkowie ci nazywani są stowarzyszonymi.

Ukazanie się *Cum sanctissimus* sprawiło stopniowe ustąpienie trudności w rozumieniu poprzednich dokumentów, jak i wzbudziło większe zaufanie stowarzyszeń, które wcześniej, mimo wielu informacji, wahały się wejść w nową rzeczywistość. Niebawem podjęły postępowanie prawne w kierunku zatwierdzenia ich przez Kościół jako instytuty świeckie.

6. SOBÓR WATYKAŃSKI II

ORAZ DOKUMENTY POSOBOROWE WOBEC INSTYTUTÓW ŚWIECKICH

Ojcowie soborowi w swoich rozważaniach, które objęły wiele płaszczyzn życia Kościoła, postawili sobie za zadanie zgłębienie życia i teologii laikatu, dotychczasowy brak wiedzy był podstawową przeszkodą w akceptacji i zrozumieniu instytutów świeckich. Przeprowadzone badania zaprowadziły do przekonania, że wiosny Kościoła należy wypatrywać w aktywnym udziale ludzi świeckich w życiu i posłannictwie zbawczym Kościoła Chrystusowego. „Sobór i nowy Kodeks kończy z dawną tendencją traktowania hierarchii jako Kościoła i przypisywania jej tylko funkcji czynnych w przeciwieństwie do laikatu zredukowanego do pasywności”⁵³.

Na nowo odkryto powszechność powołania do świętości, którą „w rozmaitych rodzajach życia i powinnościach jedną świętość uprawiają wszyscy, którymi kieruje Duch Boży” (KK 41). Ojcowie Soboru dopuszczają wielość dróg wiodących do osiągnięcia „jednej świętości” życia chrześcijańskiego. Wielość ta sygnalizuje różnorodność sposobów realizowania życia wewnętrznego w Chrystusie, w zależności od rodzaju powołania i stanu życia, z którym nierozłącznie związane jest prawo „otrzymania od Boga wszelkich przyrodzonych i nadprzyrodzonych uzdolnień, charyzmatów oraz środków do realizacji tegoż powołania”⁵⁴. Według nauki soborowej powołaniem laików jest, aby „wykonując właściwe sobie zadania, kierowani duchem ewangelicznym przyczyniali się do uświęcenia świata na kształt zaczynu, od wewnątrz niejako, i w ten sposób przykładem zwłaszcza swego życia promieniując wiarą, nadzieją i miłością, ukazywali innym Chrystusa. Szczególnym więc ich

⁵² Zob. tamże, 7°, a.

⁵³ T.A. A m a r a l, *Świeccy w Nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, „Communio” 3 (1987), s. 29.

⁵⁴ E. W e r o n, *Odrębna duchowość laikatu*, „Communio” 6 (1985), s. 101.

zadaniem jest tak rozświetlać wszystkie sprawy doczesne, z którymi ściśle są związani, i tak nimi kierować, aby się ustawicznie dokonywały i rozwijały po myśli Chrystusa i aby służył chwale Stworzyciela i Odkupiciela” (KK 31).

Konstytucja dogmatyczna o Kościele, jak i Konstytucja duszpasterska o Kościele⁵⁵ przedstawiają podstawowe zadanie zbawcze świeckich, jakim jest „uświęcenie świata”. Dla ukazania postępu, jaki się dokonał, „dobrze będzie przypomnieć, iż w Kodeksie z 1917 r. przyznawano w can. 682 laikowi za ledwie prawo otrzymywania od duchownych dóbr duchowych i pomocy niezbędnych do zbawienia”⁵⁶.

W *Lumen gentium* nie poruszono kwestii konsekracji świeckich. Zapewne był to owoc ciągle jeszcze aktualnego kodeksu z 1917 r., który rozróżniał trzy kategorie osób stanowiących Kościół.

W Dekrecie o przystosowanej odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*⁵⁷, w punkcie 11 mówi się o tych instytucjach⁵⁸, w których podkreślono dwie istotne cechy – świeckość i konsekrację. Kontekst umieszczenia paragrafu w tym dokumencie, poświęconym odnowie życia zakonnego, wywołał podejrzenie, że instytucje świeckie stanowią nową odmianę życia zakonnego. Po oficjalnym przedstawieniu projektu nastąpiły liczne protesty domagające się przydzielenia takiego miejsca paragrafowi, które zakomunikuje jego odrębność w stosunku do życia zakonnego. W tej sytuacji konieczna była interwencja samego Ojca świętego, który polecił cały paragraf poprzedzić słowami: „Instytucje świeckie choć nie są instytucjami zakonnymi, podejmują jednak prawdziwą i pełną profesję rad ewangelicznych w świecie, uznaną przez Kościół” (PC 11). Dzięki tym słowom instytucje świeckie gromadzące ludzi świeckich czy kapłanów zostały uznane za odrębną formę życia niż zakonne.

Drugim dokumentem mówiącym wprost o tej formie życia konsekrowanego, jest Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus*. Ojcowie soborowi stwierdzają, że „skoro zaś z natchnienia Ducha Świętego stale rozwijają się w Kościele coraz bardziej instytucje świeckie, stąd również ich działalność, pod kierownictwem biskupa, może być pod niejednym względem

⁵⁵ KDK 43.

⁵⁶ A m a r a l, *Świeccy*, s. 29.

⁵⁷ Tekst można znaleźć w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 1967.

⁵⁸ Zob. PC 11.

korzystna dla misji, jako znak całkowitego oddania się ewangelizacji świata” (DM 40).

W dekrete *Apostolicam actuositatem*, zajmującym się apostołstwem świeckich, zabrakło miejsca dla instytutów świeckich, których powstanie i życie nierozłącznie związane było z apostołstwem wśród świata.

Dnia 15 sierpnia 1967 r., na mocy konstytucji apostołskiej *Regimini Ecclesiae universae*⁵⁹, przeprowadzającej reformę Kurii Rzymskiej, Kongregacja dla spraw Zakonnych została przemieniona na Kongregację do spraw Zakonników i Instytutów Świeckich, dla których utworzono oddzielny dział na czele ze swym podsekretarzem⁶⁰. Natomiast w 1988 r. Kongregacja ta została przeorganizowana w Kongregację Instytutów Życia Konsekrowanego i Stowarzyszeń Życia Apostołskiego.

Pierwszy Międzynarodowy Kongres Instytutów Świeckich odbył się w Rzymie w 1970 r. (od 20 do 26 września) i zgromadził przedstawicieli 92 instytutów. Dorobkiem tego spotkania, prócz zgłębienia natury powołania instytutów, było przygotowanie statutu Światowej Konferencji Instytutów Świeckich, zatwierdzonej 23 maja 1974 r.

Niezastąpiony wkład w studium nad naturą instytutów miały wypowiedzi papieskie, szczególnie Pawła VI i Jana Pawła II oraz ich przedstawicieli. Dzięki temu nowo narodzona rzeczywistość życia konsekrowanego rozwijała się w ścisłej łączności z Kościołem, z równoczesnym zachowaniem swojej tożsamości.

Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego jasno odróżnia instytuty zakonne od instytutów świeckich. Omawia je w księdze II poświęconej Instytutom Życia Konsekrowanego w części III zatytułowanej *Instytuty Świeckie*. Poświęcone im kanony od 710 do 730 ukazują ich specyficzne elementy, przy czym kan. 710 definiuje: „Instytut świecki jest instytutem życia konsekrowanego, w którym wierni żyjący w świecie dążą do doskonałej miłości i starają się przyczynić do uświęcenia świata, zwłaszcza od wewnątrz”⁶¹. Definicja ta, w przeciwieństwie do podanej na Soborze Watykańskim II, w *Perfectae caritatis*, w punkcie 11, jest określeniem pozytywnym, a podając tylko cel in-

⁵⁹ *Regimini Ecclesiae Universae*, AAS 59 (1967), s. 885-928.

⁶⁰ Por. B a r, K a ł o w s k i, *Prawo o instytutach*, s. 199.

⁶¹ Por. P. V i t o P i n t o, *Studium Romanae Rotae. Commento al Codice di Diritto Canonico*, Vaticano 2001, s. 454; H o l l a n d, *Secular Institutes*, ss. 878-879; B. Z u b e r t, *Instytuty świeckie*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/2, Księga IV, Lud Boży, red. J. Krukowski, Poznań 2006, s. 148-149; P. M a j e r, *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, Kraków 2011, s. 562-563.

stytutów, jakim jest „uświęcenie świata, zwłaszcza od wewnątrz”, nie jest określeniem pełnym. Dlatego kanony 711-714 są dopełnieniem. Poruszają istotne elementy tej formy życia. Taki sam ton normatywny zachowuje Kodeks Katolickich Kościołów Wschodnich w kanonach 563-569.

II. ISTOTNE CECHY INSTYTUTÓW ŚWIECKICH

Studiując związaną z tym tematem literaturę, z pewnością spotkamy się z różnymi stanowiskami⁶². Powszechnie jednak przyjmuje się trzy konstytutywne elementy instytutów świeckich: świeckość, konsekracja i apostołstwo, zarówno dla osób świeckich, jak i kapłanów. Fenomen instytutów świeckich będzie rozumiały, w jakim stopniu „istota i wartość konsekracji świeckiej lub świecka konsekracja będą jasne w takiej mierze, w jakiej koncepcja świeckości, sformułowana w [...] dokumentach, będzie jasna dla wszystkich w Kościele”⁶³. Apostołstwo natomiast wypływa niejako z syntezy świeckości i konsekracji. Analizując świeckość jako jeden z elementów tożsamości instytutów świeckich, należy rozpocząć od rozważań na temat świeckości Kościoła.

1. ŚWIECKOŚĆ

Od samego początku istnienia Kościoła obecna była w nim świadomość świeckości niezależnie od powołania, jakie realizowali poszczególni członkowie. Sytuacja zmieniła się w czasach konstantyńskich, kiedy zaczęła kształtować się struktura stanów doskonałości⁶⁴. Drugoplanowa pozycja stanu świeckiego w Kościele trwała aż do lat dwudziestych przed Soborem Watykańskim II, kiedy próbowano zrozumieć ten stan i wypracować właściwe stanowisko Kościoła na Soborze⁶⁵. Rozprawy teologiczne poprzedzające

⁶² „R. Weigand wylicza 4 (konsekracja, świeckość, apostołstwo, życie braterskie); P.G. Marcuzzi – 3 (świeckość, doskonalenie miłości, uświęcenie świata, czyli apostołstwo); A. Montan – 4 (konsekracja, świeckość, rady ewangeliczne, świeckość, apostołstwo i życie braterskie); Bar-Kałowski – 4 (konsekracja, świeckość, rady ewangeliczne, apostołstwo)” (F. B o g d a n, *Prawo Zakonów, Instytutów świeckich i Stowarzyszeń życia apostołskiego*, Poznań 1988, s. 373).

⁶³ E. T r e s a l t i, *Istnieją także Instytuty świeckie*, „Życie Duchowe” 12 (1997), s. 15.

⁶⁴ Por. W. S ł o m k a, *Drogi świętości*, Lublin 1980, s. 67.

⁶⁵ Por. E. W e r o n, *Laikat i apostołstwo*, Poznań 1999, s. 18-20.

Sobór doprowadziły do wyrażenia myśli akceptacji i docenienia życia ludzi świeckich w dokumentach⁶⁶.

Chrzest każdego chrześcijanina, uczestnictwo w kapłańskim, prorockim i królewskim urzędzie Chrystusa, pozostanie w świecie i wypełnianie swego posłannictwa dla uświęcenia świata, dotyczą w zasadzie każdego chrześcijanina, w tym również kapłanów i zakonników, w ten sposób „wszyscy chrześcijanie, którzy przynależą do świętego ludu (*laos*), mieliby prawo do chwalebego tytułu laika: tak samo papież, biskupi i kapłani, jak chrześcijanie żyjący w małżeństwie i wykonujący świecki zawód”⁶⁷. Chrześcijanin przyjmujący święcenia czy też profesję zakonną, nigdy nie przestaje być członkiem Bożego *laos*, nigdy nie wychodzi całkowicie ze stanu laickiego, czyli świeckiego⁶⁸.

Zarówno nauczanie Soboru, jak i czas posoborowy stały się ważnymi punktami wyjścia do dalszej refleksji na temat świeckości. Konstytucja dogmatyczna o Kościele określa elementy konstytuujące pojęcie człowieka świeckiego oraz dotyczącej go świeckości⁶⁹.

Ogłoszona przez Sobór rzeczywistość nowego powołania ma głębokie znaczenie dla poczucia godności świeckich chrześcijan, którym wcześniej jej brakowało. Otrzymane powołanie do trwania w świecie nadaje świeckim głębokiego sensu życia, któremu towarzyszy szczególny cel, „aby wykonując właściwe sobie zadania, kierowani duchem ewangelicznym, przyczyniali się do uświęcenia świata na kształt zacny od wewnątrz” (KK 31).

1.1. Świeckość instytutów świeckich

Dekret soborowy *Perfectae caritatis* zwraca swoją uwagę na świeckość, sygnalizując, że: „Instytuty powinny zachować swój właściwy i szczególny, to znaczy świecki charakter, aby mogły w świecie i jakby od strony świata pełnić skutecznie i wszędzie apostołstwo, dla którego powstały” (nr 11). Wypowiedź ta dowodzi również, iż cecha świeckości jest głęboko powiązana z apostołstwem, które ma postać świeckości przeżywanej przez członków

⁶⁶ Por. KDK 2.

⁶⁷ H. U. von Balthasar, *Kim jest laik*, „Communio” 3 (1987), s. 36.

⁶⁸ „W rezultacie jakaś doza «świeckości» pozostaje w każdym chrześcijaninie, niezależnie od specjalnego powołania i pełnionych funkcji w Kościele” (E. Weron, *Świecki chrześcijanin w Kościele*, „Communio” 6 (1981), s. 17).

⁶⁹ Zob. KK 31.

instytutów. Zadaniem ludzi świeckich, czyli również instytutów świeckich, „z tytułu właściwego im powołania, jest szukać Królestwa Bożego zajmując się sprawami świeckimi i kierując nimi po myśli Bożej” (KK 31). Powołanie to określa adhortacja apostolska *Evangelii nuntiandi*, wskazując, iż „pierwszym i bezpośrednim zadaniem [jest] pełne uaktywnienie wszystkich chrześcijańskich i ewangelicznych sił i mocy, ukrytych, ale już obecnych i czynnych w tym świecie. Właściwym dla ich ewangelizacyjnej aktywności jest szeroka i bardzo złożona dziedzina polityki, życia społecznego, gospodarki; dalej dziedzina kultury, nauki i sztuki, stosunków międzynarodowych, środków przekazu społecznego. Do tego dochodzą niektóre dziedziny szczególnie otwarte na ewangelizację, jak miłość, rodzina, wychowanie dzieci i młodzieży, praca zawodowa, cierpienia ludzkie” (nr 70).

Przynależność tych osób do świata bardzo mocno podkreślał Jan Paweł II na II Światowym Kongresie Instytutów Świeckich. „Musicie więc uważać się za «część» świata, za zaangażowanych w uświęcanie go, przyjmując w całości wymagania płynące z uprawnionej autonomii rzeczywistości świata, z jego wartości i praw. Oznacza to, że musicie wziąć na serio porządek naturalny i jego «ontologiczną gęstość»”⁷⁰.

Kwestię trudności dotyczącą pogodzenia świeckości i konsekracji, występującą w organizmie instytutów świeckich, poruszał i papież Jan Paweł II, i jego poprzednicy: „konsekracja członków Instytutów świeckich nie oznacza ani ich wyłączenia ze świata, ani wyróżnienia”⁷¹, nie umieszcza ich w nowym miejscu, gdyż oni trwają w świecie, który konsekrują przez swoją obecność.

Na spotkaniu z przełożonymi generalnymi instytutów świeckich Paweł VI zwraca członkom instytutów uwagę na to, iż „pozostając «świeckimi» w pewien sposób różnicie się od zwykłych świeckich, jako konsekrowani oddajecie się sprawom tego świata: to znaczy nie tyle przez uznawanie wewnętrznej wartości rzeczy ludzkich jako takich, lecz przez wyraźne ukierunkowanie ich w duchu ewangelicznych błogosławieństw”⁷².

⁷⁰ J a n P a w e ł II, *Do Międzynarodowego Kongresu Instytutów Świeckich*, [w:] *Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium*, s. 106.

⁷¹ Kongregacja do spraw Zakonów i Instytutów Świeckich, Sekcja Instytutów Świeckich, *Instytuty świeckie*, Dokument informacyjny, 586, [w:] *Z Chrystusem w świecie. Instytuty świeckie w 50-lecie Provida Mater Ecclesiae. Wypowiedzi Kościoła. Materiały z sympozjum*, red. M. Chmielewski, W. Słomka, K. Stawecka, Lublin 1997, s. 152.

⁷² P a w e ł VI, *Do przełożonych generalnych Instytutów świeckich, Castel Gandolfo, 20 września 1972 r.*, [w:] *Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium*, s. 70.

Wypowiedź wskazuje na wewnętrzny wpływ konsekracji na świeckość. Konsekracja ugruntowuje świeckość i podkreśla jej znaczenie. „Świeckość więc osoby świeckiej w Instytucie świeckim jest inna, niż osoby świeckiej żyjącej w świecie poza takim Instytutem”⁷³. Konsekracja jawi się jako elementem organizujący i kształtujący całą osobę ludzką, zmieniając jej wnętrze, przenika wszystkie dziedziny jej życia. „Dzięki pełnej profesji rad ewangelicznych głębsze zjednoczenie z Chrystusem czyni szczególnie owocnym apostołstwo w świecie, a świeckie zaangażowanie wpływa na sposób praktykowania rad ewangelicznych i pobudza do coraz większej autentyczności ewangelicznej”⁷⁴. Podobny wniosek wysunięto na Kongresie Instytutów Świeckich w 1996 r. w São Paulo, gdzie w jednym z dokumentów stwierdzono, że konsekracja ugruntowuje świeckość, podkreśla jej znaczenie, daje wolność oraz sprawia, że świeckość jest bardziej „skuteczna”⁷⁵.

1.2. Świeckość w instytutach kapłańskich

Rozważając świeckość instytutów, nie należy zapomnieć o instytutach kapłańskich, których przeżywanie świeckości różni się od tej, przeżywanej przez instytuty niekleryckie. Samo stwierdzenie, że kapłan należy do instytutu świeckiego, może prowadzić do zastanowienia, gdyż powszechnie wiadomo, że kapłani należą do stanu duchownego⁷⁶. Trzeba jasno stwierdzić, że życie kapłana diecezjalnego, bo przecież tacy należą do instytutów świeckich, różni się od życia kapłanów zakonnych, a przypomina w wielu aspektach życie ludzi świeckich. „W zasadzie kapłan, jako taki, ma takie same jak i świeccy chrześcijanie powiązania ze światem i w sposób szczególny powinien realizować w życiu swoje powołanie, na mocy którego został posłany do świata, jak Chrystus był posłany przez Ojca (por. J 20, 21)”⁷⁷.

Życie pośród świata, dążenie do uświęcenia świata, pokonywanie wszelkich trudności często w samotności na placówce parafialnej, charakteryzuje

⁷³ J. Kwiatkowski, *Świeckość Instytutów świeckich*, „Quaestiones Selectae” 9 (1999), s. 112.

⁷⁴ Komisja dla Instytutów Świeckich, Refleksje teologiczne na temat Instytutów świeckich, 1976 r., konkluzja V, [w:] *Z Chrystusem w świecie*, s. 75.

⁷⁵ Por. *Comment être un laboratoire expérimental dans la perspective du troisième millénaire?*, „Dialogue” 110/111(1996), s. 107.

⁷⁶ Por. H.U. von Balthasar, *Paradoks Instytutów świeckich*, „Biuletyn Krajowej Konferencji Instytutów Świeckich” 2 (1996), s. 25.

⁷⁷ P a w e ł VI, *Z okazji 25 rocznicy wydania Konstytucji*, s. 63.

życie kapłanów diecezjalnych. Wstępując natomiast do instytutu świeckiego, nie zmieniają swego miejsca w Kościele, nie przestają być kapłanami diecezjalnymi, podobnie jak członkowie świeccy instytutów nie przestają być laikami⁷⁸. Kardynał Antoniutti, otwierając Kongres Instytutów świeckich w 1970 r., potwierdził prawdę zawartą w prawie kościelnym słowami: „kapłani i świeccy, którzy są członkami Instytutów świeckich, pozostają zewnętrznie tym, czym byli poprzednio. Człowiek świecki jest człowiekiem świeckim w świecie, a kapłan, który był zależny od swego ordynariusza, zależy od niego jakby podwójnie, z racji nowej więzi posłuszeństwa”⁷⁹.

Rozpatrywana jednak „świeckość osoby konsekrowanej (laika czy kapłana) jest czymś więcej: to nie tylko życie w świecie, lecz wybór świata spowodowany powołaniem, by pełnić w nim określone apostołstwo”⁸⁰. Jak mówi Dekret o posłudze i życiu kapłanów, „prezbiterzy [...] przez swoje powołanie i wyświęcenie zostają wydzieleni w jakiś sposób z Ludu Bożego, jednak nie w celu odłączenia ich od niego lub od jakiegokolwiek człowieka, lecz by całkowicie poświęcić się dziełu, do którego powołuje ich Pan. Nie mogliby być sługami Chrystusa, gdyby nie byli świadkami i szafarzami innego życia niż ziemskie; lecz nie potrafiliby też służyć ludziom, gdyby pozostali obcymi w stosunku do ich życia i warunków” (nr 3).

Przyjęte święcenia kapłańskie „dały im uprawnienia do pełnienia określonych funkcji dotyczących Eucharystii i Mistycznego Ciała Chrystusa. Pozostawiło to jednak nietkniętym «świecki» charakter powołania chrześcijańskiego, który mogą ubogacić, żyjąc jako «konsekrowani» w Instytutach świeckich”⁸¹.

Świecki wymiar określa istotę życia i duchowości kapłana, który wpatrzony w tajemnicę Wcielenia Chrystusa, podejmuje trud kontynuacji Jego misji, jako „powołany ze świata i posłany do świata, zakorzeniony jednak w sakramencie święceń, mocą nowej łaski sakramentalnej służy Bogu i ludziom w świecie – także przy pomocy tego świata”⁸².

⁷⁸ KPK kan. 711.

⁷⁹ Antoniutti, *Przemówienie*, s. 81.

⁸⁰ W. Świerżawski, *Instytuty świeckie kapłanów*, „Anamnesis” 23 (2000), s. 85.

⁸¹ Paweł VI, *Do przełożonych generalnych*, s. 74.

⁸² J. Szamocki, *Duchowość kapłana diecezjalnego w Instytucie świeckim kapłańskim*, „Życie Duchowe” 12 (1997), s. 46.

2. KONSEKRACJA

Konsekracja jest pojęciem ściśle religijnym, które występuje we wszystkich religiach i oznacza akt ofiarowania bóstwu tego, co człowiek może ofiarować, nie pomijając osoby ludzkiej. Wyłączenie z użytku doczesnego i przeznaczenie do użytku sakralnego jest jej cechą charakterystyczną⁸³. Instytucję konsekracji znajdujemy w Biblii u zarania stworzenia.

„Uczyńmy człowieka na Nasz obraz podobnego Nam” (Rdz 1, 26) – „Konsekracja człowieka rozpoczyna się właśnie od tego gestu Boga, który wyciska na stworzeniu pieczęć transcendencji swojego wiecznego ducha”⁸⁴. W dziele Nowego Stworzenia mocy konsekracji dostępujemy w sakramencie chrztu, w czasie którego wszyscy staliśmy się „wybranim plemieniem, królewskim kapłaństwem, na własność Bogu przeznaczonym” (1 P 2, 9).

Niektórzy z ochrzczonych, zarówno kapłani, jak i świeccy, dostępują szczególnej łaski powołania do radykalnego utożsamienia się z Chrystusem w Jego czystości, ubóstwie i posłuszeństwie⁸⁵. Włączenie do grona osób konsekrowanych na wzór Chrystusa dokonuje się „przez śluby albo inne święte więzy naturą swą podobne do ślubów” (KK 44).

Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Vita consecrata* mówi, iż konsekracja ta to „szczególne i owocne pogłębienie konsekracji chrzcielnej” (nr 30), wyrażające się w uzdolnieniu do głębszej miłości osoby konsekrowanej względem Chrystusa i całego Kościoła.

2.1. Konsekracja w instytutach świeckich

Konstytucja apostolska Piusa XII *Provida Mater Ecclesia* w normach prawnych wypowiada się następująco: „Stowarzyszenia kapłanów lub świeckich, których członkowie w celu dążenia do doskonałości chrześcijańskiej i całkowitego oddania się apostołstwu składają profesję praktykowania w życiu świeckim rad ewangelicznych, dla wyraźnego odróżnienia od innych stowarzyszeń wiernych otrzymują nazwę Instytutów lub Instytutów świeckich” (art. I).

⁸³ Por. M. Chmielewski, *Duchowość życia konsekrowanego*, [w:] *Teologia duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, W. Słomka, Lublin 1993, s. 230.

⁸⁴ A. Ballestero, *Konsekrowani w stworzeniu*, „Via consecrata” 3 (2000), s. 12.

⁸⁵ Zob. KK 43.

Odpowiedzią na różnego rodzaju wątpliwości jest dekret soborowy *Perfectae caritatis*, mówiący o tym, iż instytuty świeckie podejmują „prawdziwą i pełną profesję rad ewangelicznych w świecie, uznaną przez Kościół” (nr 11).

Paweł VI, przemawiając do przełożonych generalnych, apelował: „jesteście świeckimi, a jako tacy już konsekrowani przez sakrament chrztu i bierzmowania; lecz wy zdecydowaliście się podkreślić mocniej waszą konsekrację Bogu przez profesję rad ewangelicznych, do których zachowania zobowiązaliście się węzłem stałym i uznanym. Pozostajecie świeckimi, zajęci sprawami właściwymi i charakterystycznymi dla laikatu, lecz jest to «świeckość konsekrowana», jesteście «konsekrowanymi świeckimi»”⁸⁶.

Decyzja na podjęcie konsekracji nie niesie za sobą żadnych zewnętrznych zmian, osoba konsekrowana pozostaje w swoim środowisku i wykonuje to, co dotychczas. Konsekracja nie zostaje ujawniana przez żadne zewnętrzne znaki, np. habit, lecz pozostaje sprawą między osobą konsekrowaną a Bogiem oraz tymi, którzy należą do danej wspólnoty.

Spośród trzech rad ewangelicznych praktykowanych przez członków Instytutów świeckich, czystość jest najmniej widoczna na zewnątrz i cechuje ją największe podobieństwo w sposobie przeżywania czystości przez zakonników. Dlatego też życie w celibacie stanowi konieczny element do tego, aby można było mówić o byciu członkiem instytutu świeckiego⁸⁷.

Mając na uwadze szereg podobieństw występujących w życiu między zakonnikami a świeckimi, wydaje się, że praktyka celibatu w świecie jest trudniejsza ze względu na warunki, w jakich świeccy konsekrowani realizują ślub czystości⁸⁸.

Nieustanny kontakt ze światem stanowi dla świeckich konsekrowanych naturalne podłoże swojej egzystencji. Nie chronią ich, tak jak w przypadku zakonników, żadne zewnętrzne czynniki. Codzienny kontakt z życiem małżeń-

⁸⁶ P a w e ł VI, *Do przełożonych generalnych*, s. 69.

⁸⁷ W związku z pojawiającym się pytaniem o członkostwo osób zamężnych w instytutach świeckich, Kongregacja po wielu konsultacjach zajęła swoje stanowisko, iż: „– czystość w celibacie musi być bezwzględnie potwierdzona, jako obowiązująca członków Instytutów świeckich; – osoby zamężne mogą być członkami w szerszym sensie Instytutów świeckich przy zachowaniu pewnych względów roztropności; – powstanie stowarzyszeń osób zamężnych byłoby pożądane” (Kongregacja do spraw Zakonów i Instytutów Świeckich, Sekcja Instytutów Świeckich, Małżonkowie a Instytuty świeckie, [w:] *Z Chrystusem w świecie*, s. 93).

⁸⁸ Por. J. S ł o m i ń s k a, *Charyzmat świeckiej konsekracji i jej paradoks*, „Anamnesis” 23(2000), s. 24.

skim, rodzinnym i zawodowym wymaga dużego poczucia odpowiedzialności i wierności otrzymanemu powołaniu do życia w celibacie. W kontekście doświadczeń, jakie czekają na osobę konsekrowaną w świecie, gdzie „zachowanie doskonałej powściągliwości dotyka najskryciej głębszych skłonności natury ludzkiej” (DZ 12), konieczne jest podjęcie odpowiedniej formacji, sfery ludzkiej i duchowej.

Instytuty świeckie stały się nową formą realizacji ewangelicznego ubóstwa. Nowość i swego rodzaju różnica bierze się z wpływu świeckiego charakteru życia na realizację rady ubóstwa. „Członek Instytutu świeckiego jest formalnie i rzeczywiście właścicielem tego, co posiada – zarabianych pieniędzy, sprzętów, ubrania czy nawet nieruchomości”⁸⁹. Taka postać rzeczy ukierunkowuje przeżywanie ubóstwa na przyjęcie postawy wyrzeczenia się „dobrowolnego rozporządzania dobrami”⁹⁰. Żyjąc jednak w świecie, podlegamy prawom tego świata, który często przysparza trosk związanych z zapewnieniem sobie środków do życia. W ten sposób świecki konsekrowany również przeżywa swoje ubóstwo, solidaryzując się z wszystkimi, którym towarzyszą podobne problemy, uznając całkowitą zależność od Boga⁹¹.

Realizacja posłuszeństwa w instytutach świeckich posiada inny kształt niż posłuszeństwo w zgromadzeniach zakonnych. Nieustanny kontakt ze światem jest tym czynnikiem, który nadaje kierunek realizacji rady posłuszeństwa przez członków instytutów. Posłuszeństwo wśród świeckich konsekrowanych polega przede wszystkim na pewnym „tak” danym Bogu i ludziom. Podjęta decyzja związana jest z wyrzeczeniem się własnego indywidualizmu, który narzuca swój własny projekt na rzecz przyjęcia całej historii ludzkiej, która jawi się jako sposób realizowania się człowieka. Wówczas posłuszeństwo nie tylko znajduje swój wyraz w szacunku wobec decyzji i w wypełnianiu wskazówek osób odpowiedzialnych w instytucie⁹², lecz w całym bogactwie życia, złożonego z ludzi, obowiązków, sytuacji i wydarzeń, które Bóg stawia na drodze człowieka. Taki sposób życia w posłuszeństwie – jak mówi Paweł VI – „dowodzi światu, że można być szczęśliwym nie zatrzymując dla siebie prawa osobistego wyboru, lecz pozostając do całkowitej Bożej dyspozycji,

⁸⁹ L. R u t k o w s k a, *Rady ewangeliczne w Instytutach świeckich*, „Życie Duchowe” 12 (1997), s. 27.

⁹⁰ Por. Komisja dla Instytutów Świeckich, *Refleksje teologiczne*, s. 85.

⁹¹ Por. tamże, s. 86.

⁹² KPK kan. 601; por. V i t o P i n t o, *Studium Romanae Rotae*, s. 364; Z u b e r t, *Instytuty Świeckie*, s. 33-34; M a j e r, *Kodeks*, s. 497.

zgodnie z tym, czego wymaga codzienne życie, znaki czasu, potrzeby zbawienia współczesnego świata”⁹³.

2.2. Konsekracja w instytutach kapłańskich

Realizacja rad ewangelicznych przez kapłana diecezjalnego, członka instytutu kapłańskiego, w świetle słów Jana Pawła II, iż „kapłan jest wezwany, by realizować je w życiu w sposób odpowiadający jego tożsamości” (PDV 27), jawi się jako odpowiedź udzielona Chrystusowi, który posyła go na świat, tak jak posłał Go Ojciec dla zbawienia człowieka (por. J 20, 21).

Skutecznym sposobem realizacji Misji Chrystusa jest upodobnienie się do Niego w czystości, ubóstwie i posłuszeństwie. Tak więc powołanie kapłana do instytutu nie występuje w sprzeczności z kapłaństwem, lecz służy bardziej owocnemu posługiwaniu i życiu kapłańskiemu. I. Antoniutti, poruszając kwestię instytutów kleryckich, mówi, iż „obecność tych kapłanów ze względu na ich wierność Kościołowi jest pośród kleru diecezjalnego ważnym zabezpieczeniem przed narastającymi niebezpieczeństwami, które grożą ich powołaniu”⁹⁴. Tak więc obecność kapłana w instytucie i życie według rad oddziałuje w dwojaki sposób: uzdalnia go jeszcze bardziej do wypełniania misji Chrystusa, wraz z jego własną przemianą, która polega na upodobnieniu się do Chrystusa⁹⁵.

Sama jednak realizacja rad przyjętych przez konsekrację jest inna niż w instytutach laickich, a tym bardziej w zakonach, wpływ na to mają czynniki zewnętrzne, związane z codziennym życiem kapłana oraz wymagania duchowości kapłańskiej⁹⁶. Przyjmując konsekrację w instytucie świeckim kapłańskim, prezbiterzy Kościoła diecezjalnego podejmują „realizację rad ewangelicznych i zobowiązanie wobec wartości «świeckich» już nie jako świeccy, lecz jako duchowni, to znaczy zobowiązani do świętego pośrednictwa między ludem a Bogiem”⁹⁷.

Tak więc ślubowana czystość ma służyć umocnieniu oblubieńczego związku kapłana z Kościołem, rozpoczętego przez fakt przyjęcia życia w celibacie. Nie ogranicza się tylko do rezygnacji z małżeństwa, lecz wyraża się

⁹³ P a w e ł VI, *Do przełożonych generalnych*, s. 73.

⁹⁴ A n t o n i u t t i, *Przemówienie*, s. 92.

⁹⁵ Por. S z a m o c k i, *Duchowość kapłana*, s. 41.

⁹⁶ Por. P a w e ł VI, *Do przełożonych generalnych*, s. 74.

⁹⁷ Tamże.

w świadectwie życia, działaniach duszpasterskich i uporządkowanych relacjach z wiernymi. Praktykowanie ubóstwa w życiu kapłańskim w tych czasach wydaje się, że jest pozytywnie spostrzegane przez wiernych, „trzeba przyznać, że żadna praca apostołska nie będzie naprawdę skuteczna, jeśli kapłan nie jest ubogi, wielkoduszny i pełen miłości dla najbardziej wydziedziczonych. Otóż Instytuty świeckie ułatwiają praktykę ubóstwa kapłanom, którzy zobowiązują się do niego ślubem, przysięgą lub specjalnym przyrzeczeniem”⁹⁸.

Rada posłuszeństwa przyjmowana przez kapłanów zobowiązuje ich do całkowitej dyspozycyjności wobec biskupa, do pełniejszej odpowiedzialności duszpasterskiej, której motywacją jest miłość do Chrystusa posłusznego Ojcu. Ślubowane posłuszeństwo również wyraża się w jeszcze gorliwszej służbie wobec braci, „nie unikając odpowiedzialności ani dialogu, zwłaszcza w rozważaniu znaków czasu i konkretnych potrzeb wiernych”⁹⁹. Posłuszeństwo to również wierność modlitwie oraz codziennym zajęciom i wszelkiemu działaniu apostołskiemu.

3. APOSTOLSTWO

Istotą instytutów świeckich jest życie konsekrowane w świecie, które nierozdzielnie wiąże się z realizacją apostołstwa. Wszystkie formy życia konsekrowanego w Kościele cechuje określony charyzmat, związany często z formami pobożności, dobroczynności itp. Powstaje więc pytanie, co jest wyróżniającym posłannictwem instytutów świeckich. Samo apostołstwo realizowane w zwyczajnych warunkach życia w świecie jest konstytutywnym charyzmatem członków instytutów świeckich.

3.1. Apostołstwo w instytutach świeckich

Dekret soborowy *Perfectae caritatis* zwraca uwagę na świeckość, zaznaczając, że „instytuty powinny zachować swój właściwy i szczególny, to znaczy świecki charakter, aby mogły w świecie i jakby od strony świata pełnić skutecznie i wszędzie apostołstwo, dla którego powstały” (nr 11). Dla owocnego wypełnienia apostołstwa członkowie instytutu muszą przede wszystkim odkryć i wykorzystać te wartości, które ukryte, ale obecne w świecie pomogą

⁹⁸ A n t o n i u t t i, *Przemówienie*, s. 93.

⁹⁹ S z a m o c k i, *Duchowość kapłana*, s. 47.

w działalności apostołskiej¹⁰⁰. Apostolstwo, z natury indywidualne, powinno być pełnione nieustannie, charakteryzować się świętością, wypływać z czystych intencji, z głębokiej relacji z Bogiem, a także być zdolne do wyrzeczeń i kierować się miłością do ludzi, do których Bóg posyła osoby konsekrowane w instytucie¹⁰¹. Tak więc całe życie członków instytutu poświęcone Bogu przez profesję doskonałości, powinno się stać apostołskie¹⁰². Wynika to z obowiązku świadczenia o Chrystusie przez osoby konsekrowane wszędzie tam, gdzie się znajdują i gdzie Opatrzność Boża je postawi¹⁰³. Wyrażna zmiana aktywności apostołskiej, która zarysowuje się w życiu członków, jest naturalną reakcją na zmieniający się świat, o tym również mówią wypowiedzi Kościoła: „Typowe dla Instytutów świeckich zaangażowanie apostołskie ewoluowało, zwłaszcza w ciągu ostatnich lat, w kierunku form wyraźnie ewangelicznych, takich jak słuchanie, dialog, świadectwo i służba, a także w kierunku form bardziej spontanicznych, indywidualnych i zbiorowych, bądź w środowisku zawodowym, bądź kościelnym czy ogólnospołecznym”¹⁰⁴.

3.2. Apostolstwo instytutów kapłańskich

Bogactwo życia duchowego, wywodzącego się z życia według rad ewangelicznych, kapłana należącego do instytutu świeckiego, staje się jednocześnie czynnikiem pozytywnie wpływającym na pracę duszpasterską. Kierowanie się przez kapłana czystością, ubóstwem i posłuszeństwem wzbudza jeszcze większą świadomość w życiu kapłana o byciu sługą Chrystusa, który posyła, aby przekazywać Dobrą Nowinę o zbawieniu człowieka.

Osobiste doświadczenie Jezusa Najwyższego Kapłana w modlitwie, w życiu radami, pozwala kapłanowi prawdziwie wyjść do świata, do ludzi z postawą miłości i miłosierdzia. Apostolstwo, do jakiego jest wezwany każdy kapłan, realizowane jest w określonym miejscu, wynikającym z posłania przez Kościół.

¹⁰⁰ Por. EN 70.

¹⁰¹ Por. J a n P a w e ł II, *Do IV Światowego Kongresu Instytutów Świeckich, Castel Gandolfo, 26 sierpnia 1988 r.*, [w:] *Z Chrystusem w świecie*, s. 172.

¹⁰² Por. P i u s XII, *Motu proprio Primo feliciter, Rzym, 12 marca 1948 r.*, [w:] *Z Chrystusem w świecie*, s. 33.

¹⁰³ Por. DM 21.

¹⁰⁴ Komisja dla Instytutów Świeckich, *Refleksje teologiczne*, s. 80.

Kapłan wykonuje wszystkie swe obowiązki stanu na podstawie więzi, jaka łączy go z Chrystusem, który go wybiera i posyła. Dlatego też na owocność apostołstwa kapłana ma ogromny wpływ trwanie w ścisłej relacji z Chrystusem. Świat ze swą źle pojętą świeckością w takim wypadku nie jest w stanie zagrozić powołanemu do służby przez Chrystusa. Stąd rady ewangeliczne są źródłem wspierającym każde działanie apostołskie kapłana, który nie czyni tego tylko dla osiągnięcia własnej doskonałości, ale przede wszystkim w celu pełniejszej działalności apostołskiej¹⁰⁵.

ZAKOŃCZENIE

Wielowiekowe pragnienia różnych stowarzyszeń zostały uwieńczone konstytucją apostołską Piusa XII w 1948 r. *Provida Mater Ecclesia*. Od tamtego momentu, również w sposób formalny, instytuty świeckie miały swoje uzasadnienie w Kościele. Kolejne lata związane były z ukazywaniem się następujących dokumentów, dopowiadających i rozjaśniających rzeczywistość instytutową. Z rozpoczynającym się czasem Soboru Watykańskiego wiązano wielkie nadzieje w sferze życia świeckich w Kościele. Sobór ukierunkował Kościół, zwracając uwagę na miejsce w nim ludzi świeckich.

Dotychczasowe rozumienie przynależności konsekracji tylko do stanu zakonnego zostało uzupełnione możliwością przeżywania konsekracji w świecie. Z powyższego wynika, iż powołaniem członków instytutów świeckich nie jest stronienie od świata i jego problemów, lecz świadome i odpowiedzialne trwanie w świecie, poprzez swoją pracę, odpoczynek i świadectwo, które jest ewangelicznym zaczynem. Wynika z tego, iż powszechne powołanie do ewangelizacji, które wynika z wezwania do świętości, jest szczególnym zadaniem dla osób świeckich konsekrowanych. Dlatego apostołstwo w świecie to nic innego, jak przemienianie świata od wewnątrz i pozostawanie żywym członkiem wspólnoty wierzących.

¹⁰⁵ Por. S z a m o c k i, *Duchowość kapłana*, s. 52.

BIBLIOGRAFIA

I. Pismo Święte i dokumenty Nauczycielskiego Urzędu Kościoła

- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu, Biblia Tysiąclecia, wyd. IV, Poznań–Warszawa 1989.
- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, [w:] Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, Poznań 1968, s. 105-170.
- Sobór Watykański II, Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*, [w:] Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, Poznań 1968, s. 537-620.
- Sobór Watykański II, Dekret o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, [w:] Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, Poznań 1968, s. 379-405.
- Sobór Watykański II, Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus*, [w:] Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, Poznań 1968, 436-474.
- Sobór Watykański II, Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, [w:] Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, Poznań 1968, s. 487-517.
- Sobór Watykański II, Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego *Perfectae caritatis*, [w:] Sobór Watykański II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, Poznań 1968, s. 264-275.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Kodeks Prawa Kanonicznego, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
- Pius XII, Konstytucja apostolska *Provida Mater Ecclesia*, Rzym, 2 lutego 1947 r., [w:] Święta Kongregacja dla Zakonów i Instytutów Świeckich, Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium Kościoła, Roma 1975, s. 13-30.
- Pius XII, Motu Proprio *Primo feliciter*, Rzym, 12 marca 1948 r., [w:] Z Chrystusem w świecie. Instytuty świeckie w 50-lecie *Provida Mater Ecclesia*. Wypowiedzi Kościoła. Materiały z sympozjum, red. M. Chmielewski, W. Słomka, K. Stawicka, Lublin 1997, s. 30-33.
- Instrukcja Świętej Kongregacji do spraw Zakonów, *Cum sanctissimus*, Rzym, 19 marca 1948 r., [w:] Święta Kongregacja dla Zakonów i Instytutów Świeckich, Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium Kościoła, Roma 1975, s. 37-45.
- Jan Paweł II, Adhortacja apostolska O życiu konsekrowanym i jego misji w Kościele i w świecie *Vita consecrata*, Poznań 1996.

II. Literatura przedmiotu

- A l b e r t i n i M., Istituti secolari, [w:] Dizionario degli istituti di perfezione, vol. V, Roma 1978, kol. 107.

- A n t o n i u t t i I., Przemówienie na otwarcie Międzynarodowego Kongresu Instytutów Świeckich, [w:] Świąta Kongregacja dla Zakonów i Instytutów Świeckich, Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium Kościoła, Roma 1975, s. 77-95.
- B a l t h a s a r von H.U., Paradoxs Instytutów Świeckich, „Biuletyn KKIŚ” 2 (1996), s. 22-25.
- B a r J.R., K a ł o w s k i J., Prawo o instytutach życia konsekrowanego, Warszawa 1985.
- B o g d a n F., Prawo zakonów, instytutów świeckich i stowarzyszeń życia apostołskiego, Poznań 1988.
- C h m i e l e w s k i M., Duchowość życia konsekrowanego, [w:] Teologia duchowości katolickiej, red. M. Chmielewski, W. Słomka, Lublin 1993, s. 230-249.
- D o r r o n s o r o J.J., Pięćdziesięciolecie Provida Mater. Wypowiedzi do członków instytutów świeckich (Biblioteka KKIŚ), Warszawa–Katowice 1998, z. 8, s. 38.
- H o l l a n d L., Secular Institutes, [w:] New Commentary on the Code of Canon Law, red. J. Beal, J. Coriden, T. Green, New York 2000, s. 878-891.
- J a n P a w e ł II, Do IV Światowego Kongresu Instytutów Świeckich, Castel Gandolfo, 26 sierpnia 1988 r., [w:] Z Chrystusem w świecie. Instytuty świeckie w 50-lecie Provida Mater Ecclesia. Wypowiedzi Kościoła. Materiały z sympozjum, red. M. Chmielewski, W. Słomka, K. Stawecka, Lublin 1997, s. 171-174.
- J a n P a w e ł II, Ewangelizacja a instytuty świeckie, Rzym, 28 sierpnia 1980 r., [w:] Z Chrystusem w świecie. Instytuty świeckie w 50-lecie Provida Mater Ecclesia. Wypowiedzi Kościoła. Materiały z sympozjum, red. M. Chmielewski, W. Słomka, K. Stawecka, Lublin 1997, s. 128-132.
- J a n P a w e ł II, Adhortacja apostołska O powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II *Christifideles laici*, Poznań 1996.
- Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich, Lublin 2002.
- Kongregacja do spraw Zakonów i Instytutów Świeckich, Sekcja Instytutów Świeckich, Instytuty świeckie, Dokument informacyjny, Rzym, 3-6 maja 1983 r., [w:] Z Chrystusem w świecie. Instytuty świeckie w 50-lecie Provida Mater Ecclesia. Wypowiedzi Kościoła. Materiały z sympozjum, red. M. Chmielewski, W. Słomka, K. Stawecka, Lublin 1997, s. 141-161.
- Komisja dla Instytutów Świeckich, Refleksje teologiczne na temat instytutów świeckich, 1976 r., [w:] Z Chrystusem w świecie. Instytuty świeckie w 50-lecie Provida Mater Ecclesia. Wypowiedzi Kościoła. Materiały z sympozjum, red. M. Chmielewski, W. Słomka, K. Stawecka, Lublin 1997, s. 69-91.
- K w i a t k o w s k i J., Instytuty świeckie w świetle historii, „Questiones Selectae” 3(1996)3, s. 79-88.
- K w i a t k o w s k i J., Instytuty świeckie w dokumentach prawnych Kościoła, „Questiones Selectae” 4(1997) 5, s. 89-101.
- K w i a t k o w s k i J., Świeckość Instytutów świeckich, „Questiones Selectae” 6 (1999) 9, s. 103-116.
- M a j e r P., Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz, Kraków 2011.

- Montevecchi Morosini L., Sernagiotto di Casavecchia S., *Zwięzła historia Instytutów świeckich*, tłum. T. Głogowska, Kraków 1992.
- Oberti A., *Instytuty świeckie w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego*, „Ateneum Kapłańskie” 460 (1985), s. 295-305.
- Oberti A., *Gli Istituti Secolari nel nuovo Codice di Diritto Canonico*, [w:] *Lo stato giuridico dei Consacrati per la professione dei consigli evangelici*, Vaticano 1985, s. 172.
- Paweł VI, *Do przełożonych generalnych Instytutów świeckich*, Castel Gandolfo, 20 września 1972 r., [w:] *Święta Kongregacja dla Zakonów i Instytutów Świeckich*, *Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium Kościoła*, Roma 1975, s. 67-75.
- Paweł VI, *Przemówienie z okazji 30 rocznicy Provida Mater Ecclesia*, Watykan, 2 lutego 1977 r., [w:] *Z Chrystusem w świecie. Instytuty świeckie w 50-lecie Provida Mater Ecclesia. Wypowiedzi Kościoła. Materiały z sympozjum*, red. M. Chmielewski, W. Słomka, K. Stawecka, Lublin 1997, s. 105.
- Paweł VI, *Z okazji 25 rocznicy wydania Konstytucji Apostolskiej Provida Mater Ecclesia*, Rzym, 2 lutego 1972 r., [w:] *Święta Kongregacja dla Zakonów i Instytutów Świeckich*, *Instytuty świeckie w wypowiedziach Magisterium Kościoła*, Roma 1975, s. 55-66.
- Pinto P., *Studium Romanae Rotae. Commento al Codice di Diritto Canonico*, Vaticano 2001.
- Rocca Compagnia di sant' Orsola G., *Figlie di sant' Angela Merici*, [w:] *Dizionario degli istituti di perfezione*, vol. II, Roma 1975.
- Rutowska L., *Rady ewangeliczne w Instytutach świeckich*, „Życie Duchowe” 12 (1997), s. 21-29.
- Słomińska J., *Charyzmat świeckiej konsekracji i jej paradoks*, „Anamnesis” 23 (2000), s. 21-28.
- Słomka W., *Radykalizm ewangeliczny a świecka konsekracja*, „Anamnesis” 23 (2000), s. 14-20.
- Świerzyńska J., *Instytuty Świeckie – dzieje i stan aktualny*, „Anamnesis” 23 (2000), s. 29-35.
- Świerżawski W., *Instytuty świeckie kapłanów*, „Anamnesis” 23 (2000), s. 83-98.
- Tresalti E., *Istnieją także Instytuty świeckie*, „Życie Duchowe” 12 (1997), s. 11-19.
- Werner M.B., *Św. Aniela Merici w świetle swych Pism*, Poznań 1958.
- Zbiciak J., *Świeckie życie konsekrowane*, „Ateneum Kapłańskie” 459 (1985), s. 202-213.
- Zubert B., *Instytuty Świeckie*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/2, Księga IV, Lud Boży, red. J. Krukowski, Poznań 2006.

III. Literatura pomocnicza

- A m a r a l T.A., Świeccy w Nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego, „Communio” 7(1987)3, s. 25-35.
- B a l l e s t r e r o A., Konsekrowani w stworzeniu, „Via consecrata” 3 (2000), s. 10-13.
- B a l t h a s a r v o n H.U., Kim jest laik, „Communio” 7(1987)3, s. 36-42.
- B a l t h a s a r v o n H.U., Paradoxs Instytutów świeckich, „Biuletyn KKIŚ” 2 (1996), s. 22-25.
- G a m b a r i E., Życie zakonne po Soborze Watykańskim II, tłum. J.E. Bielecki, Kraków 1998.
- P a w e ł VI, Adhortacja apostolska O ewangelizacji w świecie współczesnym „Evangelii nuntiandi”, Rzym 1975.
- P a w e ł VI, Konstytucja apostolska *Regimini Ecclesiae universae*, AAS 59 (1967), s. 885-928.
- P i o t r o w i c z M., W sercu świata, Kraków 1999.
- S ł o m k a W., Drogi świętości, Lublin 1980.
- S z a m o c k i J., Duchowość kapłana diecezjalnego w Instytucie świeckim kapłańskim, „Życie Duchowe” 12 (1997), s. 39-57.
- W e r o n E., Laikat i apostołstwo. Zarys teologii laikatu i apostołstwa ludzi świeckich, Poznań 1999.
- W e r o n E., Ludzie świeccy w służbie Królestwa Bożego, „Communio” 6 (1986) 2, s. 105-113.
- W e r o n E., Odrębna duchowość laikatu, „Communio” 5 (1985) 6, s. 97-105.
- W e r o n E., Świecki chrześcijanin w Kościele, „Communio” 1 (1981) 6, s. 16-27.
- W o j t y ł a K., Apostołstwo świeckich, Kraków 1999.

SECULAR INSTITUTES IN THE LIGHT OF THEOLOGICAL
AND LEGAL DOCUMENTS OF THE CHURCH

S u m m a r y

This article is an attempt to bring closer the reality of secular institutes on the basis of teaching of the Church. To meet the purpose, it was necessary to collect the source material.

The first part of this article outlines the historical background and development of the institutes over the centuries when the desire of secular life in consecration could be seen. Ancient desires of various Associations had been summarized in the apostolic constitution *Provida Mater Ecclesia*. Since then, the institutes obtained their formal justification. Subsequent years released the following documents which were explaining the reality of institutes. With the beginning of Vatican Council great expectation in the sphere of secular life appeared. The Council directed the Church's attention to the position of lay members in it. The Code of Canon Law stated this form of life in can. 710-730.

The previous understanding that the consecration is related only with the religious state was supplemented by the chance of experience consecration in the world. The vocation to life due to the evangelical counsels in the modern world became the subject of reflection in the second part of this article that represents individual characteristics of both secular and clerical institutes as the necessary elements of this form of life. It follows that the vocation of members of secular institutes is not the avoidance of the world but conscious and responsible duration in it, as well as the transformation of the world through work, rest and the witness as leaven of the gospel. It follows that the universal vocation to evangelization, related to the call to holiness, is special task for consecrated seculars. Therefore, apostolate in the world is nothing like transforming it from the inside and remaining spirited member of the Church community.

This article reveals the history of creating the God's works which are secular institutes, as well as indicates the need to disseminate this form of life among seculars. The article doesn't display whole richness which are the institutes for the present-day Church. Nevertheless, through the presentation of the phenomenon of consecrated secularity in secular institutes and its legal features, the Author wished to encourage a greater interest in this form of life and to deepen knowledge on this topic.

Słowa kluczowe: apostołstwo, konsekracja, konsekrowani świeccy, rady ewangeliczne, instytuty świeckie, powołanie do ewangelizacji.

Key words: apostolate, consecration, consecrated seculars, evangelical counsels, secular institutes, vocation to evangelization.